

УДК 81 – 116.3

І. В. Глухоман,

кандидат філософських наук, старший викладач
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕОРІЙ Р. ЯКОБСОНА

Стаття присвячена аналізу лінгвістичних концепцій Р. Якобсона в галузях славістики і семіотики.

На основі даного аналізу доведено взаємовплив лінгвістики та філософії. Формування сучасної філософії мови нерозривно пов'язано з лінгвістичними концепціями Р. Якобсона, який розробив певні доповнення і уточнення до лінгвістичних теорій Ф. де Соссюра.

Друга половина ХХ століття, позначена лавиноподібним ростом та становленням величезної кількості теорій мови, які претендують на статус глобальних. Деякі з цих теорій прагнули описати мову як пристрій для перетворення однієї форми інформації в іншу, виробити лінгвістичні правила, завдяки яким синтаксичні одиниці переводилися б у семантичні і навпаки, тоді як інші прагнуть довести, що мова є інструментом для обґрунтування конкретних методів опису та пояснення певних явищ дійсності на основі лінійності та значимості мови. Задача лінгвіста тепер вбачається не в тому, щоб просто описувати мови, а також виділяти ті суто людські здібності, які, по-перше, закладені в людині, і, по-друге, набуваються в результаті засвоєння конкретної мови. Завдяки цьому у сферу лінгвістичної теорії потрапляє все те, що знаходиться на перетині граматики, знань про реальний світ та механізмів сприйняття.

Утворюється новий вимір у теоретичному мовознавстві, результатом чого стає створення передумов для нового рівня теоретизування, коли описати мову стає можливо лише на основі нової метамови, а створення останньої неможливе без подальшого розвитку філософії мови, оскільки лише таким шляхом мовознавство може отримати певний набір висновків та рекомендацій, які мають безпосереднє відношення до людської, гуманітарної сфери знань про мову.

Метою даної статті є аналіз лінгвістичних концепцій Р. Якобсона в галузі славістики і семіотики і визначення їх філософського контексту.

Оцінюючи творчість Р. Якобсона, відомий російський учений В. Іванов писав у вступній статті до видання його вибраних праць: "Наукова творчість Р. Якобсона була пронизана прагненням встановити місце мовознавства серед наук і оцінити як можливий внесок кожної з суміжних наук у лінгвістичні дослідження, так і роль лінгвістики для інших наук" [1: 23]. Також значним є внесок Р. Якобсона в популяризацію на Заході надбань слов'янської наукової думки, оскільки саме йому західна наукова громадськість завдячує знайомством зі славістикою.

Ще в 1929 році вчений написав статтю "Про сучасний стан російської славістики" [2], де містились п'ять досить несподіваних пунктів:

1) традиційна русистика, що існувала до революції, представляла собою комплексну науку, яка поєднувала географію, етнографію, історію, літературознавство та мистецтвознавство. саме такою вона залишилася й після революції, оскільки сприймає Росію як "структурне ціле";

2) такий підхід є наслідком російської наукової традиції, основними властивостями якої є антипозитивізм, антикаузальність, телеологізм та структуралізм;

3) російська славистика радянського періоду вже не має означених рис і не звертає увагу на євразійські провінції (малоруські народи – поляки, чехи тощо);

4) славистика має перейти від історичного підходу до функціонального, структурного, оскільки не "слов'янська давнина" має бути предметом аналізу, а сучасність, тому варто досліджувати перш за все конвергентні процеси у слов'янських культурах;

5) протиставлення "структуралізм – генетизм" важливіше, ніж опозиція "марксизм – не марксизм", оскільки наука не є наслідком суспільного ладу.

Зазначимо, що Р. Якобсон ніколи не передруковував зазначену статтю, проте вона була першою спробою формування програми створення нової славістики. Саме в цій статті були поєднані три типи тенденцій – ідеологічні, наукові та політичні. Такий підхід надав ученому змогу пояснити переваги синхронії над історизмом, телеологічної цілісності над позитивістською подрібненістю, слов'янської науковості над романо-германською.

Остаточну концепцію славістики викладається Р. Якобсоном у статті 1953 року "Сутність порівняльного слов'янського літературознавства" [2], де послідовно розглядаються досягнення слов'янської культури у сфері мови, народної поезії та церковнослов'янської писемності та варіанти їх освоєння у різних мовах та різних культурних ситуаціях.

У 1954 році виходить стаття Р. Якобсона "Славизм як предмет порівняльного вивчення" [2], де розглядається ідея слов'янської єдності. Перед нами вже нова концепція славістики, де автор відстоює не синхронізм та конвергентність, а історизм, підкреслює роль не стільки Росії, скільки західного слов'янства, вказує на роль релігійного духу у створенні слов'янської єдності.

У зв'язку з розвитком концепції славістики Р. Якобсон викладає й свою власну точку зору на сутність мови, її онтологічну та гносеологічну значимість. При цьому Р. Якобсон послуговується ідеями Московської лінгвістичної школи, зокрема Ф. Ф. Фортунатова, який стверджував, що мова – не лише зовнішня оболонка по відношенню до явищ думки, не лише засіб вираження готових думок. а перш за все знаряддя для мислення. Р. Якобсон погоджується з тезою Ф. Ф. Фортунатова про те, що явища мови певною мірою самі належать до явищ мислення, а сама мова, коли ми говоримо, щоб висловити наші думки, існує завдяки існуванню в нашому мисленні. Саме тому предметом, що вивчається в мовознавстві, є не окрема мова і не група мов, а людська мова в її історичному розвитку. Звідси вимога, яка проголошується Р. Якобсоном, – необхідність доведення того, що не лише мова залежить від мислення, а й мислення, у свою чергу, залежить від мови. Конкретизацією цієї тези стає положення про те, що звуки мови у словах являються для нашого мислення знаками того, що не може бути безпосередньо представленим у мисленні.

Р. Якобсон виділяв шість основних функцій мови в залежності від прийнятої установки:

- 1) установка на відправника – адресанта (зокрема, передача його емоцій), якій відповідає емотивна функція;
- 2) установка на адресата (прагнення викликати в нього певний стан), яка відповідає конативній функції;
- 3) установка на повідомлення (установка на його форму) – поетична функція;
- 4) установка на систему мови – метамовна функція;
- 5) установка на дійсність – референтивна (денотативна або когнітивна) функція;
- 6) установка на контакт – фатична функція [3].

Варто зазначити, що при аналізі мови або тексту вчений велике значення приділяв контамінації, завдяки чому ставало можливим обґрунтування мови або тексту (які в даному випадку виступали як еквівалентні члени операції) поза їх межами. Це вказує на те, що структурна аналогія мови та твору мистецтва не виводиться лише із соссюрівського лінгвоцентризму. "Незважаючи на існування пограничних, перехідних утворень, мова чітко розмежовує матеріальні та реляційні поняття, які знаходять своє вираження: одні – в лексичному, а інші – в граматичному плані мовлення. Наукове мовознавство перекладає насправді існуючі в мовленні граматичні поняття своєю технічною "метамовою", не наві'язуючи мовній системі, яку воно вивчає, довільних або іншомовних категорій" [4: 526]. Р. Якобсон вважає поетику невід'ємною складовою лінгвістики. Зазначений підхід певною мірою є продовженням тези О. Потебні, висловленою останнім у праці "Думка та мова" [5], згідно з якою мистецтво – така ж творчість, у тому самому сенсі, що й слово.

У контексті славістики розглядаються Р. Якобсоном і питання сутності та значення мови, розгляду яких присвячено серію статей, найбільш важливою серед яких видається робота "У пошуках сутності мови" [2]. У зазначеній роботі, відштовхуючись від тези Л. Блумфілда про те, що вивчати мову – це, перш за все, вивчати відповідність певних звуків певним значенням, Р. Якобсон зупиняється на розгляді семіотичної проблематики. Учений апелює до В. фон Гумбольдта, який довів існування суттєвого зв'язку між звуком та значенням, який досить часто визначити і проаналізувати не просто.

Р. Якобсон постійно підкреслює, що хоча пошана за визначення знака як нерозривної єдності позначуваного та позначуючого і надається Ф. де Соссюру, проте останній запозичив цю теорію разом з термінологією у античних стоїків, у яких знак розумівся як сутність, що утворюється відношенням позначуючого та позначуваного. "Перше визначалось як "те, що сприймається", а друге – як "те, що розуміють" або, якщо висловлюватись більш лінгвістично, "те, що перекладають". Крім того, референція знаку була чітко відмежована від значення за допомогою терміну "швидко зрозуміле" [6: 112].

У роботі "Шість лекцій по звуку та значенню" [7] Р. Якобсон зауважував, що довгий час було відомо, що слово, як будь-який вербальний символ, складається із двох компонентів. Символ має дві сторони: звук (матеріальна сторона) та значення (понятійна сторона). Кожне слово, кожен вербальний символ – це комбінація звуку та значення, комбінація позначуваного та позначуючого, яку графічно прийнято зображати наступним чином:

Позначуване↓

↑Позначуюче

Учений вважає, що потрібно визначитися, що є безпосередньою метою звука у відповідності з акустичним феноменом. Він зауважує, що піднімаючи це питання, ми прямо направляємося, минаючи рівень позначуваного, мимо сфери звука як такого і потрапляємо у сферу позначуючого та сферу значення. Тим самим, ми демонструємо, що говоримо для того, щоб нас почули, більш того – прагнемо бути почутими для того, щоб бути зрозумілими. Цей шлях веде від фонаторного акту до звуку, від звуку до значення. У цій же роботі Р. Якобсон зауважує, що Ф. де Соссюр приписує лінгвістичному знаку дві важливі відмінні ознаки, яким женецький мислитель дав визначення у

формі двох фундаментальних законів. Даний аналіз фонем переконує в необхідності відмовитися від першого з законів, який доводить лінійний характер позначуючого. А дослідження системи фонем дозволяє переосмислити і другий закон – закон довільності знака. Ф. де Соссюр стверджував, що позначуване не пов'язано ніякими внутрішніми відношеннями з послідовним рядом фонем, які виступають його позначуючим, але сам же Соссюр у "Курсі загальної лінгвістики" зауважував, що значення слів змінюються у різних мовах. Значення слова не існує саме по собі, воно завжди відноситься до чогось. Що ми використовуємо як знак, ми завжди інтерпретуємо значення лінгвістичного знака, значення слова.

Ф. де Соссюр, на думку Р. Якобсона, постійно вказує на відмінність між мовами, проте в дійсності на питання про довільні або невідворотні зв'язки між позначуванним та позначуючим неможливо відповісти, посилаючись виключно на певну структуру певної мови. Для Р. Якобсона очевидно, що зв'язок між позначуванним та позначуючим, або між послідовним рядом фонем та значенням є невідворотним, але лише в тому випадку, якщо асоціація базується на суміжності, на зовнішніх взаємовідносинах, тоді як асоціація, що базується на внутрішніх взаємовідносинах є лише випадковою. Таке можливо лише на периферії понятійного словника, у словах, які повторюють звуки та виклики ("ку-ку", "зігзаг" тощо).

Близькість зв'язку між звуками та значеннями викликає у мовця бажання додати до зовнішніх зв'язків внутрішні, доповнити звук зображенням, тобто виникає явище "звукового символізму", особливо яскраво виражене в поетичній мові. Р. Якобсон застерігає, що дослідження символічного смислу фонем, кожна з яких розглядається як єдине ціле, призводить до ризику виникнення сумнівних та ненаукових інтерпретацій, оскільки фонемі – це комплексні одиниці, що поєднують у собі різноманітні відмінні риси. Останнє містить у собі абсолютно взаємопов'язані характеристики, кожна з яких являє собою дію синістезії, що особливо відображається у мові дітей.

Р. Якобсон також зауважує, що в дискусії про взаємовідношення статичної та еволюційної лінгвістики Ф. де Соссюр, як і його послідовники, зайшов надто далеко, сказавши, що у мовознавстві немає місця природним даним і відстоюючи випадковий характер будь-якої структури мови та будь-яких змін у структурі мови. Склад відмінних елементів мови може бути лише пропорційним, а будь-який із цих елементів може бути замінений іншим, який, якщо навіть не буде мати нічого спільного з попереднім елементом, все одно отримає і буде містити у собі таке ж відмінне значення.

"Мені здається, що колись ми припустилися великої помилки і великої плутанини, радикально розмежувавши синхронію та діахронію, і це, певною мірою пояснюється тим, що ми переплутали дві різні дихотомії. Одна – це дихотомія між синхронією та діахронією, а друга – дихотомія між статикою та динамікою. Синхронічне не дорівнює статичному. Коли, сидючи у кінозалі, я запитаю вас, що ви бачите у даний момент на екрані, ви не бачите там нічого статичного – ви бачите як коні біжать, люди йдуть, бачите інші рухи. А де ви бачите статистику? На кіноафішах. На афішах ми бачимо статистику, але вона не обов'язково тотожна синхронії. Адже афіша може висіти у незмінному вигляді протягом цілого року – і залишатися статичною, і цілком виправдано буде припустити, що в діахронічній лінгвістиці ми маємо справу з явищами статичними" [8: 476].

Значним авторитетом користується у Р. Якобсона семіотична концепція Ч. Пірса, якого він вважав самим винахідливим та різностороннім серед американських мислителів. Саме Ч. Пірс, на думку Р. Якобсона, чітко усвідомив необґрунтованість загальнотеоретичних передумов у дослідженнях своїх сучасників, він постійно звертався до досвіду античних та середньовічних логіків, вважаючи їх мислителями вищого класу.

Р. Якобсон показав, які суттєві відмінності потрібно внести в поняття мовного знаку, запропоноване Ф. де Соссюром, для того, щоб семіотика перетворилася із імпресіоністичного набору зауважень про різноманітні знаки на серйозну науку. Знаряддя такого перетворення вчений вважав ідеї Ч. Пірса.

І Ф. де Соссюр, і Ч. Пірс вважали, що лінгвістика має стати частиною загальної науки про мову, і що саме вона покликана визначити завдяки яким властивостям мова виділяється в окрему систему із загальної сукупності семіологічних фактів. Зупинимось разом з Р. Якобсоном на ідеях Ч. Пірса, якими і послуговується мислитель. Як відомо, Ч. Пірс проводить розмежування між матеріальними властивостями – позначуючим будь-якого знака і його безпосередньою інтерпретацією – позначуванним. Тому знаки мають три основні види знакопозначування, три репрезентативні властивості, що базуються на різних взаємовідносинах між позначуванним та позначуючим: іконічні знаки, знаки-індекси та знаки-символи.

Іконічний знак засновується на фактичній подібності позначуваного та позначуючого (малюнок будь-якої тварини і сама ця тварина). Дія знака-індексу засновується на фактичній, реально існуючій близькості позначуваного та позначуючого (дим – індекс пожежі), тоді як дія символу заснована головним чином на конвенційно встановленій подібності позначуваного та позначуючого. Сутність цього зв'язку полягає в тому, що останній є правилом і тому не залежить від наявності чи відсутності

будь-якої подібності чи фізичної єдності. Р. Jakobson стверджує: "Спочатку слово "символ" вживалось в подібному значенні і Соссюром, і його учнями, але пізніше він заперечував проти вживання цього терміну, тому що в традиційному розумінні останнього передбачається певний природний зв'язок між позначаючим і позначуваним (наприклад, терези як символ правосуддя), і в нотатках Соссюра запропонована для умовних знаків, які входять до складу умовної знакової системи, назва *сема*, в той час як Пірс використовував термін *сема* для особливої, зовсім іншої цілі" [6: 114].

Очевидний філософський зміст має й аналіз Р. Jakobsonом поняття "нульового знаку" [9]. Розвиваючи положення Ф. де Соссюра про те, що мова задовольняється протиставленням наявності ознаки її відсутності, та відповідні розробки Ш. Баллі стосовно того, що це протиставлення відбувається не тільки в плані позначаючих, але й у плані позначуваних, він аналізує різноманітні прояви нульового знаку в морфології, синтаксисі та граматиці російської та інших слов'янських мов. Висновок Р. Jakobsonа полягає в тому, що функціонування системи мови ґрунтується саме на "протиставленні певному факту нічому" [9: 225], тобто, згідно термінології формальної логіки, на *контрадикторному* (такому, що суперечить) *протиставленні*. Р. Jakobson підкреслював важливість проблеми "нульового протиставлення" не тільки для лінгвістики, але й для загальної семіотики – "науки, яка покликана досліджувати складні і візерункові співвідношення між двома поняттями, що переплітаються, – *знаком і нулем*" [9: 230].

У своїй праці "Кратіл" Платон намагався визначити, чи закріплює мова певну форму за певним змістом "по природі" чи "по згоді". Платон ладен погодитися з тим, що репрезентація за подобою домінує над використанням довільних знаків, хоча додатковий фактор – умовність, звичка, звичай також має право на існування.

Послідовником Платонового Гермогена Р. Jakobson вважає Д. Уїтні (1827–1894), якому належить авторство тези про мову як суспільну установу, як систему умовних та довільних знаків [6]. Цю тезу підтримав і Ф. де Соссюр, коли, оцінюючи надбання Д. Уїтні, писав: "У суттєвому моменті, як нам здається, американський лінгвіст правий: мова – це узгодження, природа знаку, який узгоджують, лишається байдужою... зв'язок, який пов'язує позначаюче з позначуваним, довільний" [10: 100].

Як відомо, цей методологічний принцип довгий час домінував у мовознавстві. У своїх розвідках їм послуговувалися Ш. Баллі, А. Сеше, А. Мейє, Ж. Вандрієс, Л. Блумфілд та ін. Проте були і мислителі, що не сприйняли цей соссюрівський постулат як догму (О. Есперсен, Ж. Дамуретт, Е. Пішон, Д. Болінджер). У своїй концепції Е. Бенвеніст стверджував, що лише для стороннього спостерігача зв'язок між позначуваним та позначаючим є абсолютно випадковим, тоді як для носія даної мови він перетворюється на необхідність.

Р. Jakobson не приймає як догму тезу Ф. де Соссюра про те, що основною вимогою внутрішнього лінгвістичного аналізу мовної системи є момент синхронії. На думку Р. Jakobsonа, такий підхід відволікає від відмінностей звуків та значень у часі та просторі.

Заслуга Р. Jakobsonа полягає в тому, що була переосмислена інтерпретація мови як синхронічної і діяхронічної цінностей і виявлена універсальна сутність мови. Структура не психологічна, вона релятивна і категоріальна по суті. Структура не тотожна окремому суб'єкту, вона є приналежністю інтерсуб'єктивної спільноти. Універсальність мовної системи дає Р. Jakobsonу змогу по-новому оцінити межі різноманітних мовних просторів. Мова з семіотичної точки зору є універсальною структурою. Будь-яка мова підлягає інваріантизації, якщо вона втілюється на синхронічному та діяхронічному рівнях. Семіозис мови є трансцендентальною сферою, а тому, щоб потрапити до неї, кожна мова підлягає ототожненню з загальною структурною моделлю.

Мовні структури не потребують додаткової класифікації. Вони вже є а пріорі в інтерсуб'єктивному просторі спільноти. І якщо у свідомості суб'єкта не існує мовної класифікації як такої, то порядок відповідної апріорної структуралізації мови здійснюється на етнологічному рівні. Структура завжди вже є там, де є мова та мовлення. Мовне явище виявляє структуру як таку, є функціональним ціннісним втіленням структури.

Головна відмінність концепції Р. Jakobsonа від соссюрівської теорії полягала в тому, що діяхронія почала мислитися не як множина ізольованих змін, а як системні зрушення, які пояснюються структурою систем, що змінюються. Роботи Р. Jakobsonа кінця 20-х років були передбаченням того діяхронічного осмислення лінгвістики в цілому, яке не викликає заперечень у світовій лінгвістиці кінця минулого століття.

Р. Jakobson також зауважує, що Ф. де Соссюр виділив у мові два напрямки – тенденцію до використання лексичних засобів (немотивованих знаків) та тенденцію до використання інструментарію граматики, тобто правил побудови. У зв'язку з цим мислитель стверджує, що класифікація Ф. де Соссюра є досить спрощеною, оскільки вона побудована лише на морфологічних критеріях, фактично залишаючи поза увагою синтаксис. На думку Р. Jakobsonа, зазначена спрощеність була подолана у концепціях Ч. Пірса, Е. Сепіра та Б. Уорфа. Останній довів алгебраїчну природу мови і зміг виділити із окремих речень "моделі структури речень" та довести, що в мові

аспект структурного моделювання завжди домінує і здійснює контроль над аспектом іменування. Таким чином, синтаксис не менш важливий, ніж граматики.

Р. Якобсон багато розмірковує про використання метафори та метонімії, про можливість часткової схожості між двома позначуваними (зірка як небесне тіло і зірка як видатна людина) і приходиться до висновку, що це може бути наслідком або часткової схожості позначуючих, або повною тотожністю позначуючих (випадок лексичних тропів). "Характерною особливістю таких асиметричних пар є ієрархія двох значень: одне з них – первинне, центральне, власне, незалежне від контексту, друге – вторинне, периферійне, переносне, контекстуальне. Метафора (або метонімія) складається з надання деякого позначуючого вторинному позначуваному, яке асоціюється з первинним позначуванням за схожістю (або за суміжністю)" [6: 122].

Не оминає Р. Якобсон увагою і дві основні властивості знаку, виділені Ф. де Соссюром – довільність знаку та лінійність позначуючого. Швейцарський лінгвіст вважав ці властивості однаково фундаментальними та важливими. Проте на думку Р. Якобсона система діаграматизацій, що є обов'язковою для всієї синтаксичної та морфологічної системи мови, але існуюча в латентному вигляді в лексичному аспекті мови, руйнує догму Ф. де Соссюра про довільність. Друга догма (лінійність позначуючого) була зруйнована розкладенням фонем на різноманітні ознаки. Це призводить до перегляду основних методологічних установок мовознавства, тому Р. Якобсон визначає нову домінуючу ідею, згідно з якою символ може являти собою іконічний знак і/або індекс. Саме це ставить перед наукою про мову нові задачі та розкриває перед нею нові перспективи. "Іконічні та індексальні складові мовного знака занадто часто недооцінювались і навіть взагалі не приймалися до уваги; з іншого боку, передусім символічний характер мови і впливаюча звідси кардинальна відмінність її від інших, головним чином індексальних або іконічних, систем знаків також очікує довгожданого обліку в сучасній лінгвістичній методології" [6: 125].

Ф. де Соссюр стверджував, що співвідношення позначуваного та позначуючого є довільними. Р. Якобсон показує, що не існує такого постійного топосу, де позначуюче знаходить раз і назавжди визначене позначуване. Між ними не існує апріорного зв'язку, тому не варто говорити про довільність або недовільність. Слово не завжди є позначуючим елементом, оскільки навіть його механічне перенесення від одного позначуваного до іншого (наприклад, перейменування кішки на собаку) постає актом–трансактом. Тому відсилання позначуючого до позначуваного має всі ознаки мовного явища – локальність, топологічність, феноменальність.

А згідно з Ч. Пірсом, якого надзвичайно шанує Р. Якобсон, предмет можна класифікувати або за принципом матеріалу, або за принципом структури. Друге значно важливіше. Структурний принцип поєднує предмет і слово, яке його називає. Саме завдяки цьому принципу предмет може бути сприйнятим, мати форму, а слово може щось позначати. Це найбільш яскраво проявляється тоді, коли мова втрачає свою референтну функцію, перестає бути засобом передачі інформації про зовнішній світ у нашій щоденній практиці, коли виявляються дисфункції мови.

Підсумовуючи наведені розмісли хочеться зауважити, що витоками своєї концепції Р. Якобсон завдячує знайомством з двома напрямками лінгвістичних теорій. Перша – концепція Ф. де Соссюра, яку Р. Якобсон постійно досліджував та переосмислював, про що свідчить знайдений у його архіві французький текст курсу лекцій, присвячених переосмисленню загальнолінгвістичної теорії Ф. де Соссюра. Другою опорою якобсонівської лінгвістичної теорії були праці І. Бодуена де Куртене, який заклав основи фонологічної теорії, завдяки чому Р. Якобсон створив новий підхід до дослідження звуків мови – останні досліджувалися не самі по собі (як цього вимагала класична фонетика), а з точки зору їхніх функцій.

Згідно з концепцією Р. Якобсона, не мова створює людину, а людина створює мову, оскільки людина проявляє здатність до мови ще раніше, ніж оволодіє останньою. У людини від народження присутні узагальнюючі сенсоутворюючі категорії, що є спільними для усіх народів, якими вона поступово оволодіває. Якщо ці категорії не отримують свого виявлення до певного віку, то людина втрачає здатність вступати в поле комунікації, інтерсуб'єктивності, тобто в світ явищ мови. Отже, людина з самого початку є суб'єктом мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Якобсон Р. Избранные работы. – М.: Прогресс, 1985. – 455 с.
2. Роман Якобсон. Тексты, документы, исследования. – М.: Российский государственный гуманитарный университет, 1999. – XXIV. – 920 с.
3. Якобсон Р.О. Лингвистика и поэтика // Структурализм: "за" и "против". – М.: Прогресс, 1975. – С. 193-230.
4. Якобсон Р. Поэзия грамматики и грамматика поэзии // Семиотика: Антология / Сост. Ю. С. Степанов. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2001. – С. 525-548.
5. Потебня А. А. Мысль и язык. – М.: Лабиринт, 2007. – 256 с.

6. Якобсон Р. В поисках сущности языка // Семиотика: Антология / Сост. Ю. С. Степанов. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2001. – С. 111-129.
7. Энглер Р. Идеальная форма лингвистики Соссюра // Соссюр Фердинанд де. Курс общей лингвистики / А. М. Сухотин (пер.со второго фр.изд.). – М. : Логос, 1998. – С. I-XXI.
8. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. – К.: Основа, 1998. – 669 с.
9. Якобсон Р. О. Нулевой знак // Якобсон Р. Избранные работы. – М.: Прогресс, 1985. – С. 222-230.
10. Соссюр Ф. де. Труды по языкознанию. – М.: Прогресс, 1977. – 395 с.

Матеріал надійшов до редакції 01.04. 2010 р.

Глухоман І. В. Філософський контекст лінгвістических теорій Р. Якобсона.

Статья посвящена анализу лингвистических концепций Р. Якобсона в области славистики и семиотики. На основе данного анализа доказано взаимовлияние лингвистики и философии. Формирование современной философии языка неразрывно связано с лингвистическими концепциями Р. Якобсона, который разработал определенные дополнения и уточнения к лингвистическим теориям Ф. де Соссюра.

Glukhoman I. V. The Philosophical Context of Roman Jakobson's Linguistic Theories.

The article is devoted to Roman Jakobson's linguistic conceptions in the field of slavistics and semiotics. On the basis of this analysis the mutual influence of philosophy and linguistics was proved. Modern language philosophy forming is firmly connected with Roman Jakobson's linguistic conceptions who made the additions and specifications to Ferdinand de Saussure's linguistic theories.